

УДК 00401

DOI: <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2024.19.2.21>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ЧАЛЬЦЕВА Олена

доктор політичних наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

кафедра політології та державного управління

вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21021, Україна

e-mail: o.chaltseva@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>

МЕЛЬНИК Катерина

магістр публічного управління та адміністрування

Донецький національний університет імені Василя Стуса

вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21021, Україна

Бібліографічний опис статті: Чальцева О., Мельник К. (2024). Проблеми та перспективи реалізації гендерної рівності у сфері безпеки та оборони України. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, 19(2), 237–240. <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2024.19.2.21>

Ключові слова: *гендер, гендерна рівність, військова служба, Збройні Сили України, армія.*

Постановка проблеми. З 2014 року і до сьогодні Україна активно захищає свої кордони та суверенітет від збройної агресії Російської Федерації. Від 24 лютого 2022 року з початком нової хвилі війни перед Україною постало багато нових питань перешкод у сфері безпеки та оборони, що стосуються як захисту національних інтересів та свободи, так і прав військовослужбовців, організації війська, управління та контролю. З початку повномасштабного вторгнення військову службу в Україні проходять 60 тисяч жінок, з них 42 тисячі – військовослужбовиці. Тому, порушення таких питань як рівність прав та можливостей жінок та чоловіків, що проходять військову службу є надзвичайно актуальним у наш час. Вкорінені стереотипи та упередження щодо гендерних ролей у суспільстві є однією з причин такої нерівності, що є не тільки проблемою України, а й загальносвітовою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання гендерної рівності у сфері оборони активно досліджує як українська, так і міжнародна наукова

спільнота. Варто відзначити внесок вітчизняних вчених: Н. Дубчак, І. Ворчакової, С. Вихор Ю. та Ю. Бобрових у цю проблематику.

Мета роботи. Мета полягає в оцінці поточного становища жінок на військовій службі в Україні, виокремленні проблем гендерної нерівності та пошуку шляхів їх розв'язання.

Основна частина. Наразі в науковій літературі немає загальноприйнятого визначення поняття «військова служба». Однак, одним з можливих варіантів тлумачення може бути наступне: «Військова служба - вид державної служби, яка полягає у виконанні громадянами встановленого законом військового обов'язку (повинності) у складі збройних сил» [4]. В Україні питання пов'язані з військовою службою в більшості регулюють Конституція України, Закон «Про Військовий обов'язок та військову службу» та Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Згідно з ними, військова служба для жінок не є обов'язком, а скоріше правом і, незважаючи на це, чимало жінок на добровільній основі вступають до лав Збройних Сил України. Станом на березень 2023 року в українській армії проходить службу більше 40 тисяч військослужбовиць, що на 40% більше ніж у 2021 році [2].

Гендерні стереотипи присутні у всіх сферах життєдіяльності суспільства і збройні сили не є винятком, а, навпаки, тією ареною, де ці стереотипи є одними з найпотужніших. Так як армія завжди була традиційно маскуліним соціальним інститутом і продовжує ним бути й сьогодні. Коли йдеться про військовий обов'язок то соціальні ролі жінки та чоловік розмежовуються дуже чітко. Ідея того, що армія є винятково чоловічою структурою, що не має нічого спільного з жінками превалює та підтримується у суспільстві, для чоловіків абсолютно природно ставати солдатами, ідея привілеїв мужності чоловіків над жіночністю жінок приймається та схвалюється суспільством.

Отримання можливості жінками вступати на військову службу та виконувати роль, яка традиційно належала чоловікам досі викликає опір як чоловіків, так і жінок, які виступають проти змін у суспільних ролей. Гендерні стереотипи часто використовуються аби обмежити роль жінок у збройних силах, зробити їх непомітними та нівелювати їхню важливість через відведення другорядних допоміжних ролей. Прикладом такої поведінки можуть слугувати проблеми з жіночою формою, яку активно почали вирішувати лише в серпні 2023 року.

На думку зарубіжних дослідників, збільшення рівноправної участі та впливу жінок у оборонних структурах допомогло б вивести збройні сили на новий рівень завдяки зростанню людського потенціалу та трансформації системи, адже опір змінам шкодить не лише жінкам, але й державі, збройним силам та національній безпеці. Саме тому має сенс переосмислити усталену культуру мілітаризованої маскуліності на гендернонейтральну. Проте, важливо розуміти, що гендернонейтральність не дорівнює «для всіх за чоловічим зразком», а означає врахування біологічних особливостей, без

акценту на соціальні ролі, відведені суспільством та ставлення з повагою до всіх незалежно від статі [1].

Більшість країн, і Україна не виняток, стикаються з низкою проблем в процесі інтеграції жінок у сферу безпеки та оборони. Серед них можна виділити несприйняття та упередження стосовно здібностей жінок в силу біологічних відмінностей тіла, витривалості та вмінь. Суспільство продукує сексистське ставлення до жіночого тіла, створюючи ідеали краси, не сумісні з витривалістю та тими фізичними навантаженнями, які є обов'язковими для проходження військової служби. Проте це не є аргументом, так як ці відмінності не роблять жінок нездатними досягти потрібного рівня підготовки [3].

Іншими факторами ризику є посттравматичний стресовий розлад, який виникає на тлі значних стресових чинників характерних для традиційно чоловічого середовища, а також сексуальні домагання від чоловіків-військовослужбовців.

Зараз Міністерство оборони активно працює над інтеграцією до української армії стандартів НАТО, зокрема, у сфері гендерної рівності. Наразі держава скасувала обмеження щодо посад для жінок (тепер жінка в армії може бути водієм, гранатометником, заступником командира розвідгрупи, командиром БМП, ремонтником, кулеметником, снайпером тощо), обмеження віку (тепер контрактницями можна стати до 60), надала можливість здобувати військову освіту всіх рівнів (жінкам можна опановувати ті самі спеціальності, що і чоловікам, а потім служити за широким переліком посад), покращує обізнаність в армії з питань рівноправності українського війська (тренінги, семінари, освітні програми, круглі столи за участю міжнародних організацій), усі документи, які розробляє Міноборони, проходять гендерну експертизу, щоб врахувати всі аспекти рівноправності, працює над матеріально-технічним забезпеченням військовослужбовиць — щоби одяг та амуніція відповідали анатомічним особливостям, працює із запобіганням сексуальних домагань та інших порушень прав людини [2].

Висновки. Зараз у лавах Збройних Сил України прослідковується стійка тенденція до зростання чисельності жінок, проте для справжнього забезпечення гендерної рівності варто більше звертати на них увагу, аби жінки могли впевнено заявляти про свою участь та потреби, а держава, в свою чергу має забезпечити удосконалення механізм урахування статі та біологічних особливостей, серйозно зайнятися просвітою населення та самий військовослужбовців, аби жінки в армії сприймалися не як щось дивне або неправильне, як ті, хто робить внесок на рівні з іншими, а не заважає чоловікам працювати. Все це допоможе вивести українську армію на новий рівень, і разом з тим дасть можливість жінкам та чоловікам співпрацювати на рівних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Trobaugh E.M.. *Women, Regardless: Understanding Gender Bias in U.S. Military Integration*. 2018. URL:

<https://ndupress.ndu.edu/Publications/Article/1411860/women-regardlessunderstanding-gender-bias-in-us-military-integration/>

2. В Україні стало на 40% більше військовослужбовиць, ніж у 2021 році URL: <https://suspilne.media/595405-v-ukraini-stalo-na-40-bilse-vijskovosluzbovic-niz-u-2021-roci/>

3. Жінки в армії: як проходить служба в різних країнах. Chas.News. URL: <https://chas.news/current/zhinki-v-armii-yak-prohodit-sluzhba-vriznih-krainah>

4. Корж І. Ф. Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2004. 20 с.

REFERENCES

1. Trobaugh E.M.. Women, Regardless: Understanding Gender Bias in U.S. Military Integration. 2018. URL:

<https://ndupress.ndu.edu/Publications/Article/1411860/women-regardlessunderstanding-gender-bias-in-us-military-integration/>

2. V Ukraini stalo na 40% bilshe viiskovosluzhbovyts, nizh u 2021 rotsi URL: <https://suspilne.media/595405-v-ukraini-stalo-na-40-bilse-vijskovosluzbovic-niz-u-2021-roci/>

3. Zhinky v armii: yak prokhodyt sluzhba v riznykh krainakh. Chas.News. URL: <https://chas.news/current/zhinki-v-armii-yak-prohodit-sluzhba-vriznih-krainah>

4. Korzh I. F. Viiskova sluzhba v Ukraini: vstup, prosuvannia, prypynennia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho. K., 2004. 20 s.

*Стаття надійшла до редакції 04.12.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 18.12.2023 р.*